

Landskap: Småland Upptecknat av: J.Linnander,

Härad: Konga Adress: Hov, Växiö.

Socken: Linneryd Berättat av:

Uppteckningsår: 1932 Född år i

<i>Uppteckningen rör</i>	sid.
"Stålnäbb" - trollkunnig soldat, som bota- de djursjukdomar, tog reda på stulet mm...	1-4.
Årsgång.....	1.
Talesätt.....	4.
Ordstäv och ordspråk.....	5.

4753

Herr Lektor!

Jag sänder här några sidor till tävlingen i Hembygdsföreningen den 15 nästkommande mars. Är icke något användbart, bedes få det åter i min brevlåda.

Har delvis använt det språk, som talades av gamla i Skogsryd m.fl. byar i Linneryds socken för en 70 år tillbaka. Det är svårt med bokstaveringen av deras uttal, särskilt å-ljudet, som ofta uttalades emellan ljud av o och å ä-ljudet emellan långdraget öppet a och öppet ä.

Det där förstår herr lektorn bättre än jag.

Högaktningsfullt

J. Linnander.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4753

N:r 65 Stålnäbb. - trollkunnig soldat.

N:r 65 Stålnäbb var soldat och ett olycksbarn. Modern, en fattig piga, dog, då han föddes 1805. Fadern okänd tidigt kom han i smedlära hos en supig smed och fick genom hans uppfostringsmetoder smak för spriten, ty när denne var full, tvingade han gossen att dricka. Vid 18 års ^{alder} blev han soldat. En gammal bofällig vaktstuga flyttades till soldattorpet och apterades till smedja. Ett stycke från torpet låg en jordkoja vilken en gammal lamman och hans hustru bebodde. Gumman ägde en svartkonstbok, som S. blev ägare av och utnyttjade den till åtskilliga trollkonster, huvudsakligast vid botande av husdjurssjukdomar men även vid spådomar eller upptäckande av bortkomna eller stulna saker m.m. S. gick årsgång natten till juldagen. Av de många äventyr han då upplevde, var kanske ett möte med glopson det viktigaste, enär han, oförvägen som alltid, kastade sig gränslös över hennes rygg och nappade till sig kaveln hon bar i munnen. Den, som ägde en sådan, kunde trolla, spå, se dolda saker och gärningar såsom stöld m.m. och återställa, uppsöka eller förutse vad som för andra var förborgat.

En bonde B. hade en ko som blev illamående. - Naturligtvis kunde S. bota. Veterinären dugde ej : Han kunde blott ta högt betalt. S. tillkallades, kom, såg på kon och sade : En orm, en

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I

Svartkonstbok

årsgång.

4753

orm i magen ! Srök handen längs kons sida med glopsons kavel i handen. En trollorm, det blir ej lätt få makt med den. Måste vara ensam. Om en kort stund kom han ur ladugården.

Bonden hade ett stop bränvin /omkr. 1,3 liter/ som avsmakades tills "botten i vädret!" Gubbarna trillade under bordet, somnade, kon blev kry.

Många sådana händelser vidfogade S. liv och praktik, men, då de äro likartade, förbigås de här.

En annan bonde blev bestulen en tunna råg, som han sent på kvällen kastat och låtit ligga på logen över natten. Han vände sig till S., som lämnade honom en spegel med orden: "Vill du se tjuven?" - "Ja," S. vände ryggen åt bonden, som höll spegeln framför sig och inom kort syntes i spegeln en grannes bild. "Kan jag ick återfå rågen?" frågade bonden. - "Jo, nästa torsdagsnatt." blev svaret. Den låg då åter på logen.

En ung stut hade förirrats i skogen, Skogssnuvan hade lockat bort honom. Förgäves sökte tre man honom i flera dagar. S. kom i något ärende. Tillfrågad sade S. : Gå till Hällsbergs östra sida, där betar kon men skynda, ty han begiver sig snart därifrån. Ägaren efterkom rådet och fann stuten bälbehållen.

Många sådana berättelser och föreställningar gingo i orten man och man emellan om S. underbara förmåga.

Såsom jägare hade S. ovanlig lycka, väskan blev aldrig tom.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Visa tjuv i
spegel.

Detta berodde av, att han vid nattvardsgången smugglade oblaten i västfickan och vid laddningen lades ett litet gryn i skottet. Det blev en god hjälp under dagen. Hade han god tillgång på oblater - kyrkovärden smugglade ibland till honom några - stärktes mixternas läkeförmåga med en bit.

Några år efter han fyllt 50 år voro hans krafter brutna en följd av spriten och ett oordnat vårdslöst liv, det blev honom svårt att försörja sig och de sina. En kväll efter att gått i rus flera dagar, kom till honom en man, klädd i en lång vid svart kappa, en hög vid hatt, stora stövlar. S. varnade att han hade bockfötter dolda i stövlarna, uppbunden svans under kappan och att hatten gömde ett par från huvudet utväxta bockhorn. Främlingen anmälde sig som vän och bekant från fordom, han hade hört att S. ekonomi var klen och att S. kunde behöva hjälp han antydde i diskreta ordalag om pekunier hjälp mot lätt och billigt vederlag. S. åhörde honom med stigande intresse och så småningom kom fram att S. i komensation måste lämna sin själ efter döden i hans ägo. S. ingick på förslaget och som en bekräftelse och säkerhet på överenskommelsen gingo de avsides och "skam", hoc est vännen, tog några droppar blod från ett S. finger, doppade en panna i blodet och lät S. underteckna en skrift av innehåll att, S. skulle få tillräckligt med penningar till sitt och familjens underhåll så länge han levde jämte andra förmåner.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Förskriva sig
åt den Onde.

4753

Åren gingo S. lades på dödsbädden och skam kom för att bevaka sin rätt. Jaså du kommer nu, det är bäst jag följer med, sade S. och strax därefter lämnade han jordelivet bärgad.

Bonden B. var en gammal och förståndig man, ehuru han enligt tidens sed tog ett grundligt rus en och annan gång. Enkeman liksom sonen fick han hava omtanke om allt och därtill fostra sonens tvänne barn en gosse och en flicka som omnämns här ovan.

B. hade på sin repertoar en del gamla ord och talasätt, ordspråk och ordformer. Han var närmaste nabo till min far, och jag som liten parvel var intresserad av att höra och fästa dem i minnet och ehuru nu 70 år förflutit, kan jag meddela några exempel.

Jag har ont i venstra boinet /o långt med nära å-ljud/ve knäleen. Ställ ut dröjen, ge oxarna så de ha lite i majen, vi ska köra hem fyr /ved/ fraun ytrehagen, där rojbrånen är, jag måste hålla mi i gruan /spisen/. Lägg pou lasset ett par fåitvédsstubar /tjäriga-/ Till pigan: Klä ummarna /barnen/, kläana ligger på ummen /ugnen/, ta pau luan jag vill gau ut ett slaj och se om köen /k-tje/ och soen, horset /märren/ och söna /fåren/. Jag har dräjt in vann i lagauan och vattnat kriterera. Kvätta och kvaula barnen, kvaulen ligger på hyllan Ge dem att aita, ta väl au floiten /grädden/.

B. ämnade sig till staden. Torparen L. som sport det, kom med 3 marker smör /1,275 kg/ och hälften av en smale /fårkropp/, som skulle säljas. Du har gott om sanke /mjölkvaror/, sade B., -ja käringen ger kövra skulorna-köksavfallet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Ordspråk och ordstäv. 4753

Bland hans ordspråk må här anföras;

Om kornet växer på råin /renen/ och ståin, äe bonden till stor måin /dålig skörd/.

Ingen vet var haren har sin gång, synonymt med En ung mans väg till ena pigo.

Var sak på sin plats, sa Stolt-Kajsa, lade kvasten på bordet.

Det som gömmes i snö, kommer upp i tö.

Tjuven lämnar dörren, men elden intet.

När arken-strimmiga moln-följer-strömmarna, drar den upp till regn.-Bättre ge en hund en bit än slås med honom.

Stora ord och fett fläsk stanna ofta i halsen.

Det blir inga fällor av det skinnet.-Där vinet går in går vettet ut.

Rädda hundar skälla mäst.-En uppretad man med blekt ansikte är farligare än en sådan med rodnat ansikte.

Till drängen då han lade en ostskiva på smörgåsen: Tvaisaula aj din loing, dau blir du snart utan soijel /fattig/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5